

**MUSIIKINOPETTAJA TOIMIVAN
VUOROVAIKUTUSILMAPIIRIN LUOJANA, KEHITTÄJÄNÄ
JA YLLÄPITÄJÄNÄ**

Inga Koskela
Kandidaatintutkielma
Musiikkikasvatus
Musiikin, taiteen ja kulttuurin
tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Inga Koskela	
Työn nimi Musiikinopettaja toimivan vuorovaikutusilmapiirin luojana, kehittäjänä ja ylläpitäjänä	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 29
Tiivistelmä <p>Tämä kandidaatintutkielmani on kirjallisuuskatsaus, jossa tarkastelen toimivaa vuorovaikutusilmapiiriä yläkouluun musiikintunnilla. Käsittelen aihetta opettajan näkökulmasta ja pohdin, millä keinoilla musiikinopettaja voi kehittää ja ylläpitää musiikintuntien vuorovaikutusilmapiiriä. Aihetta on tärkeä tutkia, sillä toimiva vuorovaikutusilmapiiri on merkityksellistä oppimisen ja opettamisen kannalta.</p> <p>Tutkielmani rakenne koostuu vuorovaikutusilmapiirin, ryhmädynamiikan ja ryhmänhallintataitojen määrittelystä. Aloitan aiheen käsittelyn pohtimalla opettajan kompetenssin sekä opettajaan ja oppilaisiin liittyvän luottamuksen merkitystä vuorovaikutusilmapiirille. Tämän jälkeen tarkastelen, miten ryhmätoiminnan vaiheet, tunteet ja positiiviset oppimiskokemukset vaikuttavat turvallisen ilmapiirin muodostumiseen ja sitä kautta musiikintuntien vuorovaikutusilmapiiriin. Lopuksi käsittelen vuorovaikutustaitojen, erilaisten oppimistilanteiden sekä palautteen ja arvioinnin merkitystä osana toimivaa vuorovaikutusilmapiiriä musiikintunneilla.</p> <p>Kirjallisuus ja tutkimukset osoittavat, että toimiva vuorovaikutusilmapiiri ja turvallinen ympäristö vaikuttavat positiivisesti oppimiseen, oppimiskokemuksiin sekä itseluottamukseen. Opettajalla on keskeinen rooli toimivan vuorovaikutusilmapiirin mahdollistajana. Aiheen tutkimista on mahdollisuus jatkaa oppilaan näkökulmasta esimerkiksi pohtimalla, millainen on toimiva vuorovaikutusilmapiiri oppilaiden näkökulmasta ja millä keinoilla oppilaat voivat tukea vuorovaikutusilmapiiriä. Lisäksi etäopetuksen ja hybridimallien vaikutukset toimivaan vuorovaikutusilmapiiriin ovat ajankohtaisia tutkimusnäkökulmia.</p>	
Asiasanat: musiikkikasvatus, vuorovaikutusilmapiiri, ryhmädynamiikka, ryhmänhallinta	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	KOHTI TOIMIVAA VUOROVAIKUTUSILMAPIIRIÄ.....	6
	2.1 Ryhmädynamiikka ja erilaiset roolit musiikintunnilla.....	7
	2.2 Ryhmänhallintataidot – musiikinopettaja ryhmien ohjaajana.....	9
3	TOIMIVAN VUOROVAIKUTUSILMAPIIRIN MERKITYS.....	11
4	TOIMIVA VUOROVAIKUTUSILMAPIIRI YLÄKOULUN MUSIIKINTUNNILLA	13
	4.1 Musiikinopettajan kompetenssi.....	13
	4.2 Luottamus toimivan vuorovaikutusilmapiirin perustana	14
	4.3 Ryhmätoiminnan vaiheet, tunteet ja positiiviset oppimiskokemukset turvallisen ilmapiirin mahdollistajina	17
	4.4 Vuorovaikutustaidot.....	20
	4.5 Vuorovaikutusilmapiiri erilaisissa oppimistilanteissa	21
	4.5.1 Opettajan keinot vuorovaikutusilmapiirin parantamiseksi yhteismusisoinnissa ja laulamissa	22
	4.6 Palaute ja arviointi	24
5	POHDINTA.....	26
	LÄHTEET.....	28

1 JOHDANTO

Jos sinun pitäisi kertoa kolmella sanalla yläkoulun musiikintunneista, mitkä sanat tulevat mieleesi ensimmäisinä? Kenties hauskuus, yhdessä tekeminen ja luovuus. Vai sittenkin soittaminen, jännitys ja epäonnistuminen. Olemme varmasti jokainen kuulleet elämämme aikana lukuisia eri kertomuksia yläkoulun musiikintunneista. Joillekin musiikinluokka oli paikka, jossa oma osaaminen pääsi kukoistamaan. Toiselle musiikki oli vain pakollinen tunti, josta ei ole lähes lainkaan muistikuvia. Kolmannelle musiikintunneilla kehon valtasi esiintymisjännitys, eikä laulukoeakaan sujunut arvosanan perusteella kovin hyvin.

Jokaiseen muistoon ja kokemukseen musiikintunnilta liittyy varmasti mielikuvia musiikinopettajasta ja siitä, millainen ilmapiiri tunneilla oli. Olemme keskustelleet paljon opiskelukavereideni kanssa omista kokemuksistamme musiikintuntien vuorovaikutusilmapiiristä ja usein keskustelunaiheeksi nousevat yhteismusisointitilanteet, joissa lauletaan tai soitetaan. Olemme tulleet siihen tulokseen, että musiikinopettajalla on merkittävä rooli toimivan vuorovaikutusilmapiirin luomisessa, ettei uuden opettelu ja epäonnistuminen jännittäisi liikaa. Myös Repo-Kaarento (2007, 60) painottaa, että opettajan inhimillisyys, omien virheiden hyväksyminen sekä esikuvana toimiminen oppimiselle ja osaamiselle auttavat luomaan hyväksyvää ilmapiiriä. Opettaja vaikuttaa myös vahvasti siihen, miten kannustamisen kulttuuri siirtyy oppilaille, luokkatovereita arvostetaan eikä epäonnistumisille naureta. Toimiva vuorovaikutusilmapiiri ei liity pelkästään yhteismusisointitilanteisiin, vaan koko musiikintuntiin. Keskeistä onkin pohtia, miten musiikintunneista voi luoda ympäristön, jossa jokainen uskaltaa olla avoin ja luova eikä epäonnistumisia tarvitsisi pelätä.

Tässä tutkielmassa keskityn pohtimaan, mitkä tekijät vaikuttavat yläkoulun musiikintuntien vuorovaikutusilmapiiriin sekä millä keinoilla musiikinopettaja voi kehittää ja ylläpitää

toimivaa vuorovaikutusilmapiiriä. Tutkin aiheeni siihen liittyvän kirjallisuuden ja aiempien tutkimusten pohjalta. Rajaan aiheeni yläkoulun musiikintunteihin ja tarkastelen sitä opettajan näkökulmasta. Kun sivuan aiheessani oppilaan näkökulmaa, lähestyn myös sitä opettajan näkökulman kautta. Esimerkiksi oppilaiden itseluottamusta tutkiessa pohdin, miten opettaja pystyy parantamaan oppilaiden itseluottamusta.

Kun mietin tulevaa uraani musiikinopettajana sekä opetusfilosofiaani, musiikintuntien vuorovaikutusilmapiiri nousee vahvasti esiin. Minun ja muiden tulevien musiikinopettajien tulisi pohtia, millä keinoilla musiikintuntien vuorovaikutusilmapiiristä saisi luotua mahdollisimman hyvän oppilaalle ja myös opettajalle itselle. Myös Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2014) mainitaan oppimisympäristöön liittyvistä tavoitteista, minkä vuoksi aiheita kannattaa tutkia. Erityisesti oppimisen iloa, luovaan ajatteluun rohkaisevaa ilmapiiriä sekä myönteisiä musiikkikokemuksia painotetaan oppimisessa, innostumisessa ja sitoutumisessa. (POPS 2014, 424.) Toivon, että tutkielmani avulla tulevat musiikinopettajat saavat konkreettisia neuvoja vuorovaikutusilmapiirin parantamiseen ja tukemiseen.

2 KOHTI TOIMIVAA VUOROVAIKUTUSILMAPIIRIÄ

Vuorovaikutusilmapiiri sisältää käsitteenä kaksi termiä, vuorovaikutuksen ja ilmapiirin. Kauppila (2005) määrittelee vuorovaikutuksen rakentuvan sanallisesta ja sanattomasta viestinnästä. Ihmisten välisen vuorovaikutuksen perustana on viestintä, joka voidaan jakaa erilaisiin tasoihin. Sanallisella viestinnällä tarkoitetaan koko kielenkäyttöä, joka sisältää puheilmaisuuden sanalliset muodot. Toinen taso on tunteiden viestintä, jolla tarkoitetaan tunnetilojen havaitsemista ja niihin reagoimista – ihmiset havaitsevat helposti, mitä tunteita ympärillä on ja millainen ilmapiiri ympärillä vallitsee. Tunteiden viestintään kuuluu myös intuitiivinen viestintä, jossa ihminen pystyy ymmärtämään toisen tunteen ja kokemaan empatiaa. Kolmantena tasona on fyysinen viestintä, joka on sanatonta eli nonverbaalista vuorovaikutusta. Sanattomaan viestintään kuuluvat esimerkiksi ilmeet, eleet, kosketus, kehon liikkeet, ulkoasu ja olemus. Neljäs taso on voimien viestintä, joka sisältää sanallisen ja sanattoman viestinnän – tasoa kuvataan myös sanalla dynamiikka. (Kauppila 2005, 26–28, 33–34.) Viime mainitusta kerron lisää luvussa 2.1.

Cohen, McCabe, Michelli ja Pickeralin (2009) tähdentävät, että koulun ilmapiirille ei ole olemassa yhtä selkeää määritelmää – osa asiantuntijoista tarkastelee ilmapiiriä subjektiivisesta näkökulmasta, kun taas toiset tarkastelevat asiaa objektiivisesta näkökulmasta. Tutkijat toteavat kuitenkin, että kouluilmapiiri viittaa kouluelämän laatuun ja luonteeseen. Ilmapiiri koulussa perustuu kokemuksiin ja kuvastaa normeja, tavoitteita, arvoja, ihmissuhteita, opetus- ja oppimiskäytänteitä sekä organisaation rakenteita. Kouluilmapiiri on siis muutakin kuin yksilön kokemus – sillä tarkoitetaan ryhmäilmiötä, joka voidaan jakaa kouluelämän osa-alueisiin sekä organisaatiomalleihin. Osa-alueita ovat turvallisuus, ihmissuhteet, opetus, oppiminen sekä ympäristö ja organisaatiomalleja ovat esimerkiksi yhdessä luotu visio tai yhteisen tavoitteen saavuttaminen. (Cohen ym. 2009, 182.)

Kun vuorovaikutusilmapiiri on määritelty, voimme pohtia sen merkitystä musiikin näkökulmasta – mitä vuorovaikutusilmapiiri tarkoittaa juuri musiikintunnilla? Niin kuin kaikkiin oppitunteihin, myös musiikintunnille kuuluvat sanallinen ja sanaton vuorovaikutus. Oppitunneilla voidaan keskustella populaarimusiikista, ajatuksia ja mielipiteitä voidaan vaihtaa omasta lempimusiikista, ilmeillä ja eleillä voidaan viestiä muille omista tunteista tai pianoa soittaessa istutaan vierekkäin ja samalla kosketetaan toista fyysisesti. Musiikintunnilla ollaan myös yhdessä ryhmänä, jolloin jokaiselle muodostuu mielikuva oppituntien ilmapiiristä.

Tuntuuko musiikinluokka ympäristönä turvalliselta paikalta ja millaisia ihmisiä ympärilläni on? Opetukseen ja oppimiseen voi liittyä esimerkiksi soittaminen, laulaminen tai ryhmässä esitelmän tekeminen, jotka voivat sijoittua esimerkiksi musiikkiluokkaan tai koulun käytävälle. Opettaja voi luoda oppilaiden kanssa tavoitteet musiikintunneille, jotka ohjaavat ryhmää toimimaan, opiskelemaan ja oppimaan yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.

2.1 Ryhmädynamiikka ja erilaiset roolit musiikintunnilla

Vuorovaikutusilmapiiriin kuuluu sanallisen ja sanattoman viestinnän yhteisvaikutuksesta syntynyt voima, jota kutsutaan ryhmädynamiikaksi (Kauppila 2005, 27). Ryhmädynamiikalla tarkoitetaan ryhmän yksilöiden välistä vuorovaikutusta, joka muodostuu ryhmän jäsenten jännitteistä, kiinnostuksista ja tunteista (Salovaara & Honkonen 2011, 43; Kauppila 2005, 92).

Ryhmädynamiikkaan liittyy kaksi ryhmäilmiötä, jotka ovat kiinteytyminen ja hajoaminen. Kiinteytyminen voidaan havaita ryhmän jäsenten välisenä vetovoimana, joka johtaa usein samoihin mielipiteisiin, ryhmäytymiseen ja yhteishengen kohoamiseen. (Niemistö 2007, 57.) Hyvän ryhmädynamiikan tavoitteena on siis saavuttaa ryhmän kiinteytyminen, jossa oppilaat tutustuvat toisiinsa sekä parantavat yhteishenkeä ja ryhmädynamiikkaa. Tämä mahdollistaa omalta osaltaan toimivan vuorovaikutusilmapiirin kehittymisen. Ryhmän kiinteytymisen vastakohtana ja kielteisenä puolena on itsenäisyyttä tukeva ryhmäpaine, joka saa yksilöt muuttamaan omat mielipiteensä ryhmän normien mukaiseksi (Niemistö 2007, 57). Musiikintunneilla ryhmäpainetta voidaan havaita esimerkiksi kappaleen valinnassa – usein oman lempiartistin tai lempikappaleen kertominen tuntuu henkilökohtaiselta ja kavereiden reaktiota saatetaan jännittää. Toimivan vuorovaikutusilmapiirin ja ryhmädynamiikan näkökulmasta onkin syytä pohtia, miten ryhmäpainetta saadaan vähennettyä musiikintunneilla. Tavoiteltu tilanne on, että luokassa jokainen uskaltaa sanoa oman mielipiteensä pelkäämättä opettajan tai oppilaan reaktiota.

Toinen ryhmäilmiö on hajoaminen, jossa ryhmän jäsenet muodostavat pienempiä alaryhmiä (Niemistö 2007, 57). Ryhmän hajoaminen on yleistä, sillä kaikilla ihmisillä on tapana muodostaa pienempiä porukoita samankaltaisten ihmisten kanssa. Jotta ryhmädynamiikkaa saadaan kehitettyä, opettajan on huomioitava ryhmän hajoaminen. Samat pienryhmät eivät voi aina työskennellä keskenään, vaan oppilaiden on harjoitettava työskentelyä erilaisten ihmisten kanssa. Tavoitteena on kehittää ja ylläpitää oppilasryhmän ryhmädynamiikkaa, mutta samalla

harjoitella ryhmäytymistä tulevaisuutta ajatellen: ryhmässä toimimisen taidot siirtyvät koulun jälkeen työelämään ja uusiin ryhmiin.

Kauppila (2005) toteaa, että ryhmän sisäisellä vuorovaikutuksella on kaksi päätehtävää, jotka ovat yhteisten päämäärien saavuttaminen ja ryhmän koossa pitäminen. Jotta päätehtävät voidaan saavuttaa, tarvitaan ryhmän sisällä vuorovaikutusta ja ryhmädynamiikkaa, jotka saavat aikaan erilaisten roolien syntyminen. (Kauppila 2005, 92.) Salovaraa ja Honkonen (2011) lisäävät, että jokaisella oppilaalla on oma roolinsa luokassa. Oppilaiden rooleihin vaikuttavat yksilön persoonallisuus sekä luokan muut oppilaat ja heidän arvonsa, asenteensa, tapansa ja odotuksensa. (Salovaara & Honkonen 2011, 44; ks. Kauppila 2005, 92.)

Roolit voidaan jakaa erilaisiin osa-alueisiin, joista yleisimpiä ovat tehtäväroolit, yksilölliset roolit ja asenneroolit. Tehtäväroolit ovat merkityksellisiä ryhmän yhteisten tavoitteiden kannalta ja usein ryhmään syntyy esimerkiksi johtajan rooli ja ryhmää ylläpitävät roolit. (Kauppila 2005, 92.) Musiikintunnilla johtajan roolissa oleva voi esimerkiksi organisoida ja johtaa yhteisen kappaleen harjoittelua. Hän saattaa antaa kehitysideoita tai ehdottaa, millä tyyllillä kappaletta voidaan soittaa. Ryhmän ylläpitäjät voivat toimia musiikintunnilla kannustajina ja kehua luokkatovereiden soitto- ja laulutaitoja – ylläpitäjät voivat myös toimia konfliktitilanteiden selvittäjinä. Jos ryhmän täytyy esimerkiksi yhdessä sopia esityskappaleen tyylistä, ylläpitäjät ottavat kaikkien ehdotukset huomioon ja pyrkivät luomaan niistä yhtenäisen kokonaisuuden.

Henkilökohtaisiin taitoihin ja ominaisuuksiin perustuvia rooleja kutsutaan yksilöllisiksi rooleiksi: koulussa rooli voi olla esimerkiksi ryhmän muusikko (Kauppila 2005, 92). Musiikintunneilla ryhmästä erottuvat usein musiikkia harrastavat ja heidän keskuudestaan voidaan yksilöitä jakaa vielä spesifimpiin rooleihin, kuten laulajaan, pianistiin ja kitaristiin. Musiikintunnit koostuvat kuitenkin muustakin kuin soittamisesta ja laulamisesta, minkä vuoksi yksilöllisiä rooleja voidaan havaita myös muilla osa-alueilla. Musiikkiliikunnassa esimerkiksi liikuntaa harrastavat voivat kokea liikunnallisuudesta olevan hyötyä tai esitelmän teossa hyvien kirjoittajien ominaisuudet korostuvat. Kolmantena osa-alueena ovat asenneroolit, jotka kuvaavat yksilöiden käyttäytymistä ryhmässä (Kauppila 2005, 92). Musiikintunnilla esimerkiksi musiikkia harrastavat ovat yleensä auttajan roolissa ikään kuin ”apuopettajina”. Ryhmässä voi olla myös hiljaisia oppilaita, jotka ovat osana ryhmää, mutta eivät usein kommentoi tai kerro omaa mielipidettään. Usein ryhmästä löytyy myös oppilas, joka omalla positiivisuudellaan pyrkii luomaan ryhmän ilmapiiristä rennomman ja hauskemman.

2.2 Ryhmänhallintataidot – musiikinopettaja ryhmien ohjaajana

Musiikinopettajana on hyvä tiedostaa, mitä ryhmädynamiikalla tarkoitetaan ja millaisia erilaisia rooleja luokassa voi olla. Jotta toimiva vuorovaikutusilmapiiri on mahdollista luoda, erilaiset oppilaat ja heidän luoma ryhmädynamiikka on saatava toimimaan. Tähän opettaja tarvitsee ryhmänhallintataitoja. Ryhmänhallintataidot voidaan Jonesin ja Jonesin (2007) mukaan jakaa kolmeen osa-alueeseen. Hyvä ryhmänhallinta alkaa siitä, että opettaja tiedostaa ja ymmärtää luokanhallintaan liittyvät tutkimukset ja teoriat sekä tunnistaa oppilaiden persoonalliset ja psykologiset tarpeet. (Jones & Jones 2007, viitattu lähteessä Salo 2009, 118–119.) Musiikinopettajana ryhmänhallintaan liittyviin tutkimustuloksiin ja teorioihin saa ensikosketuksen opiskeluvaiheessa. Materiaalipankit auttavat opettajaksi opiskelijoita löytämään erilaisia toimintamalleja ja harjoituksia, jotka ovat apuna ryhmänhallinnassa. Konkreettinen ryhmänhallinta tapahtuu opetusharjoittelussa ja työelämässä, missä musiikinopettaja kohtaa erilaisia oppilaita ja ryhmiä. Kun opettajalla on riittävät tiedot ja taidot ryhmänhallintaan, vuosien tuoma kokemus auttaa tunnistamaan erilaiset yksilöt ja ryhmät sekä löytämään parhaimmat keinot ryhmänhallintaan.

Ryhmänhallintaan ei kuitenkaan kuulu pelkästään positiiviset tilanteet ryhmän kanssa, vaan myös erilaiset ongelmatilanteet ja konfliktit kuuluvat oppimisympäristöihin. Tutkimusten mukaan harvat opettajat tietävät, mistä ongelmat todellisuudessa syntyvät sekä mikä suhde ongelmilla ja opettajan omalla toiminnalla on (Jones & Jones 1990, viitattu lähteessä Salo 2009, 119). Ongelmat voivat syntyä oppilaiden välille, mutta myös opettajan ja oppilaan välille. Jos opettaja havaitsee oppilaiden välillä konfliktitilanteita, hänen täytyy käyttää juuri siihen sopivia keinoja tilanteen ratkaisemiseksi. Jos taas konflikti tapahtuu opettajan ja oppilaan välillä, opettajan täytyy pohtia myös omaa toimintaansa ja olla valmis kehittämään sitä. Ryhmänhallintaan liittyvissä teorioissa ja tutkimuksissa täytyy siis pysyä ajan tasalla myös valmistumisen jälkeen – opettajan työssä täytyy olla valmis kehittämään omaa osaamistaan ja tietotaitoaan.

Toinen tärkeä osa-alue ryhmänhallinnassa on myönteiset suhteet oppilaiden välillä sekä opettajan ja oppilaiden välillä. Myönteisten suhteiden syntymisessä ja ylläpidossa opettajalla on keskeinen rooli. (Jones & Jones 1990, viitattu lähteessä Salo 2009, 119.) Opettajan keskeinen rooli näkyy musiikintunneilla esimerkiksi opettajan valtana päättää, ketkä istuvat vierekkäin ja ketkä hän laittaa työskentelemään yhdessä. Organisoimalla monipuolisia tehtäviä, kuten yhteismusisointia tai pienryhmissä tehtäviä esityksiä rytmisoittimilla, opettaja mahdollistaa

yksilöiden erilaisten taitojen hyödyntämisen. Samalla opettaja pystyy sekoittamaan pareja ja ryhmiä, jotta oppilaat työskentelevät mahdollisimman monen eri oppilaan kanssa, oppivat tuntemaan toisensa ja muodostamaan myönteisiä sosiaalisia suhteita. Koska musiikintunneilla tehdään paljon luovaa työtä, opettajan rooli ryhmänhallintataidoissa korostuu entisestään. Hyvä ryhmänhallinta mahdollistaa positiivisten suhteiden ja ilmapiirin syntymisen, jolloin oppilaat uskaltavat paremmin heittäytyä ja kokeilla uutta.

Musiikintunneilla oppilaiden tieto- ja taitotasot, motivaatio ja oppimistavat ovat erilaisia. Tämän vuoksi kolmas merkityksellinen tekijä ryhmänhallinnassa on laadukas opetus yksilötasolla ja myös koko opetusryhmän tasolla. Motivaation puute, kielteinen minäkäsitys sekä epäonnistumiset johtuvat osittain virheellisestä oppimisesta. (Jones & Jones 1990, viitattu lähteessä Salo 2009, 119.) Jos oppilaat kokevat musiikintunnilla paljon epäonnistumista eivätkä motivoitu, ne vaikuttavat ryhmädynamiikkaan ja ilmapiiriin. Opettajan tehtävänä on muuttaa oppimisympäristöä ja oppimistilanteita yksilöille sekä ryhmälle sopiviksi: musiikintunneilla esimerkiksi eriyttäminen on tehokas keino. Yksittäinen kappale voidaan jakaa kolmeen osaan, jotka ovat vaativuudeltaan erilaisia. Tällöin jokainen oppilas saa opetusta juuri omaan taitotasoonsa nähden ja saa helpommin onnistumisen kokemuksia. Eriyttäminen mahdollistaa kappaletta soittaessa myös yhteenkuuluvuuden tunteen sekä ryhmädynamiikan ja ilmapiirin kehittymisen, sillä kaikki saavat soittaa samaa kappaletta yhdessä.

Professori Jacob Kounin (1977) tiivistää hyvin, mitkä tekijät kuuluvat hyviin ryhmänhallintataitoihin. Hyvien ryhmänhallintataitojen edellytyksenä on opettajan tietoisuus, mitä luokassa tapahtuu (*withitness*), useiden tilanteiden samanaikainen hallinta (*overlapping*), sujuvuus (*smoothness*), sopivasta opiskelutahdista huolehtiminen (*momentum*), opiskeluryhmän pitäminen vireänä (*group alerting*), vastuullisuus (*accountability*), monipuolisuus (*seatwork variety*) ja opiskelun sopiva haasteellisuus (*challenge*). (Kounin 1977, 143–144.) Nämä tekijät ovat tärkeitä myös musiikinopettajan työssä. Musiikinopettajan täytyy esimerkiksi valita sopivan haasteellisia kappaleita, suunnitella monipuolisia oppitunteja ja ohjata samanaikaisesti eri soittimien soittajia.

3 TOIMIVAN VUOROVAIKUTUSILMAPIIRIN MERKITYS

Musiikin tehtävä oppiaineena on mahdollistaa monipuolinen musiikillinen toiminta, kehittää oppilaiden musiikillista osaamista, lisätä myönteistä suhtautumista musiikkiin ja luoda pohja musiikin elinikäiselle harrastamiselle. Toiminnallinen musiikin opetus kehittää oppilaiden musiikillisia tietoja ja taitoja, kasvua ja kehitystä sekä kykyä toimia yhteistyössä muiden kanssa. (POPS 2014, 422.) Kun käsittelemme musiikintuntien vuorovaikutusilmapiiriä yläkoulussa, erityisesti oppimisympäristöön liittyvät tavoitteet korostavat turvallisen ja toimivan ilmapiirin merkitystä. Tavoitteena on luoda pedagogisesti monipuolinen ja joustava musiikin opiskelukonaisuus, jossa erilaiset työtavat, vuorovaikutustilanteet, yhteismusisointi ja muu musiikillinen yhteistoiminta ovat mahdollisia. Oppimisen ilo, luovaan ajatteluun kannustava ilmapiiri sekä positiiviset musiikkikokemukset innostavat oppilaita ja rohkaisevat kehittämään musiikillista osaamistaan. (POPS 2014, 424.)

Toimiva vuorovaikutusilmapiiri on tärkeä erityisesti oppimisen kannalta, sillä turvallinen vuorovaikutus toisten kanssa saa aikaan parhaita mahdollisia oppimistuloksia. Opettajan on tärkeä huolehtia toisia arvostavasta ja ystävällisestä tunneilmapiiristä, sillä se edistää oppilaiden itsetuottamusta, vahvistaa luottamusta oppilaiden kesken sekä mahdollistaa ryhmätyöskentelyn ja oppimisen toisilta. (Salovaara & Honkonen 2011, 108.) Ryhmä ja ryhmän jäsenten väliset sosiaaliset suhteet ovat yksilöiden voimavara. Yhteiset tavoitteet kasvattavat oppimismotivaatiota, ryhmässä jaetaan onnistumisen kokemukset ja oppimisen ilo sekä vaikeissa tilanteissa oppilaat kannustavat ja tukevat toisiaan (Salovaara & Honkonen 2011, 209).

Stolp, Moate, Saarikallio, Pakarinen ja Lerkkanen (2022) ovat tutkineet musiikintuntien yhteismusisointitilanteita oppilaiden toimijuuden näkökulmasta. Tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden mielestä onnistumisen, motivaation, itsetehokkuuden ja tyytyväisyyden tunteet syntyvät musiikintunnilla silloin, kun koee omat kykynsä vastaavan tehtävän vaatimuksia. Vastaavasti osa oppilaista korosti, ettei osallistuisi yhteismusisointiin, jos se osoittautuisi liian vaikeaksi omiin kykyihinsä nähden. Nämä tulokset osoittavat, kuinka tunteet liittyvät vahvasti yksilön koettuihin taitoihin ja kuinka musiikki antaa välitöntä palautetta onnistumiseen tai epäonnistumiseen. (Stolp ym. 2022, 7.) Tulokset ovat merkittäviä myös musiikintuntien vuorovaikutusilmapiirin kannalta. Koska oppilaiden omat kokemukset osaamisestaan ovat vahvasti läsnä oppitunneilla, opettajan ja luokkatovereiden antama palaute on erittäin tärkeää. Vaikka

oppilas kokee soitettavan kappaleen haastavaksi, toimiva vuorovaikutusilmapiiri voi rohkaista oppilasta ylittämään itsensä.

Opiskelijoiden välisen vuorovaikutuksen lisäksi oppimisen kannalta merkittävää on myös vuorovaikutus opettajan kanssa (Salovaara & Honkonen 2011, 108.). Opettaja on luokassa vuorovaikutusilmapiirin luoja, kehittäjä ja johtaja. Stolp ym. (2022) toteavat, että vuorovaikutus opettajan kanssa ja erityisesti opettajan antamat ohjeet ovat olennainen lähtökohta lähes kaikelle toiminnalle kouluympäristössä, johon liittyy tehtävä tai tavoite. Opettajan ohjeistus voi kuitenkin johtaa erilaisiin kokemuksiin. Yhden oppilaan on vaikea ymmärtää opettajan antamia ohjeita ja ilman luokkatoverin apua hän ei ymmärtäisi mitään. Toinen oppilas taas kokee opettajan ohjeet selkeiksi, jonka jälkeen on helppo lähteä noudattamaan ohjeita. Nämä kaksi hyvin erilaista kokemusta samaan opettajaan liittyvistä käsityksistä havainnollistavat hyvin, kuinka samassa ympäristössä olevat opiskelijat voivat kokea olosuhteet erilaisiksi. (Stolp ym. 2022, 10.) Toimivassa vuorovaikutusilmapiirissä täytyy huomioida erilaiset oppilaat, sillä hyvä vuorovaikutus opettajan kanssa edistää oppimista ja lisää opettajan sekä oppilaiden välistä luottamusta. Jos vuorovaikutusilmapiiri johtaa oppilaan epätietoisuuteen, se voi vaikuttaa jopa oppimistuloksiin. Sen vuoksi on erityisen tärkeää, että oppilaat uskaltavat kysyä opettajalta, jos jokin jäi epäselväksi tai he tarvitsevat apua.

Opettajalla on myös vastuu vuorovaikutustaitojen opettamisessa, joka on tulevaisuuden kannalta erittäin ajankohtaista. Tulevaisuudessa osaamisvaatimukset sisältävät yhä enemmän sosiaalisia vuorovaikutustaitoja, minkä vuoksi niitä on harjoitettava jo koulussa. Yksilöiden on opittava ihmissuhdetaitoja, toimimaan erilaisissa sosiaalisissa yhteisöissä ja ryhmissä, ilmaisemaan itseään, kohtaamaan erilaisia ihmisiä sekä ymmärtämään muita. (Kauppila 2005, 209.) Kun sosiaalisia taitoja opetellaan, toimiva vuorovaikutusilmapiiri on tukena niiden kehittämisessä ja ylläpitämisessä.

4 TOIMIVA VUOROVAIKUTUSILMAPIIRI YLÄKOULUN MUSIIKINTUNNILLA

4.1 Musiikinopettajan kompetenssi

Monet opettajaksi opiskelevat ja opettajana työskentelevät tiedostavat, että toimiva ja avoin vuorovaikutusilmapiiri on tärkeä osa oppimista. Olennaista on kuitenkin pohtia, ymmärtävätkö opettajat ilmapiirin todellisen merkityksen. Usein saatamme lukea esimerkiksi koulun yhteisistä tavoitteista hienoja lauseita ja ohjeita siitä, miten koulusta ja oppitunneista saadaan luotua mahdollisimman hyvät – opettajina käymme myös oppilaiden kanssa yhteisesti läpi luokan pelisäännöt. Saatamme esimerkiksi sopia oppilaiden kanssa seuraavasti: ”Arvostan ja kunnioitan luokkatoveriani.” Hienot lauseet paperilla eivät kuitenkaan riitä, vaan meidän täytyy opettajina itse ymmärtää, mitä esimerkiksi kunnioittamisella sekä arvostamisella tarkoitetaan konkreettisesti. Kun osaamme opettajana määritellä vuorovaikutusilmapiirin ja ymmärrämme sen tärkeyden, meidän on pystyttävä selittämään se myös oppilaille.

Myös Cohen, McCabe, Michelli ja Pickeralin (2009) pohtivat, miten varmistetaan opettajien koulutuksessa heidän valmius luoda kouluihin positiivisia suhteita ja tunneyhteisöjä. Ensimmäinen askel on auttaa opettajia ymmärtämään, mikä on opettajankoulutuksen tavoite yhteiskunnan tasolla. Sen sijaan, että tavoitteet luetaan koulun tehtävien kuvauksista, aiheesta täytyy keskustella. Keskustelu mahdollistaa yhteisten visioiden syntymisen, joka parantaa henkilöiden välisiä suhteita ja koko yhteisöä. (Cohen ym. 2009, 205–206.)

Musiikinopettajan kompetenssin rakentuminen alkaa koulutusvaiheessa. Kosonen (2009) tiivistää, että keskeisinä kriteereinä musiikinopettajalta odotetaan monipuolisuutta ja sitoutuneisuutta aiheenhallinnassa sekä jatkuvaa tietojen ja taitojen kehittämistä. Nämä kriteerit huomioidaan jo opiskeluvaiheessa, sillä opetussuunnitelma sisältää kolme keskeisintä osa-aluetta: musiikkitiedot, musiikkitaidot ja pedagogiikan. Jo hakuvaiheessa musiikinopettajaksi Jyväskylän yliopistoon kaksivaiheessa valintakokeessa arvioidaan ensimmäisessä osassa musiikillista monipuolisuutta ja toisessa osassa soveltuvuutta aineenopettajakoulutukseen. Erityisesti soveltuvuus on noussut koulutuksen kehittämisessä tärkeäksi osaksi ja soveltuvuutta arvioikin opiskelijavalintojen asiantuntijana ja kehittäjänä toimiva psykologi. (Kosonen 2009, 442–445, 447.) Myös Fredrikson (2009) painottaa samoja osa-alueita Oulun yliopiston musiikinopettajien koulutuksessa kuin Kosonen (2009) Jyväskylän yliopiston musiikinopettajien

koulutuksessa. Musiikilliset valmiudet ovat valintojen pohja, mutta soveltuvuus opettajan ammattiin ja vapaa säestys ovat korostuneet työelämän vaatimusten myötä. Musiikinopettajan ammatillisessa ja taiteellisessa osaamisessa yhdistyvät muusikon ja kasvattajan rooli. (Fredrikson 2009, 453.) Koulutuksissa soveltuvuuden painottaminen ja pedagoginen osa-alue ovat myös toimivan vuorovaikutusilmapiirin lähtökohtia. Kun musiikinopettajalla on pedagogiset tiedot ja taidot, soveltuvuus opettajan ammattiin sekä valmiudet vuorovaikutustaitoihin, hänen on mahdollisuus kehittää ja ylläpitää toimivaa vuorovaikutusilmapiiriä musiikintunnilla.

4.2 Luottamus toimivan vuorovaikutusilmapiirin perustana

Musiikinopettajan kompetenssiin ja itsetuntemukseen kiinnittyy vahvasti luottamus. Luottamusta musiikintunneilla voidaan tarkastella neljästä eri näkökulmasta, jotka ovat opettajan itseluottamus, opettajan ja oppilaiden välinen luottamus, oppilaiden keskinäinen luottamus sekä oppilaiden itseluottamus. Nämä kaikki luottamuksen eri osa-alueet vahvistavat niin itsessään kuin yhdessä musiikintuntien vuorovaikutusilmapiiriä.

Ennen kuin oppilaat voivat luottaa opettajaan, opettajan täytyy uskoa itseensä ja opettamaansa asiaan (Salovaara & Honkonen 2011, 20–21). Niin kuin minkä tahansa ikäiset lapset ja nuoret myös yläkouluikäiset saattavat kyseenalaistaa opettajan ohjeita ja päätöksiä musiikintunnilla. Opettajan täytyy olla valmis perustelemaan näkemyksiään ja toimintamallejaan hyvien vuorovaikutustaitojen puitteissa. Kun opettajalla on riittävät tiedot ja taidot niin musiikillisesti kuin pedagogisesti, oppilaiden luottamus opettajaan kasvaa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että musiikinopettaja hallitsee soittotaidot ja osaa opettaa soittamista oppilaille pedagogisten käytänteiden mukaisesti. Salovaara ja Honkonen (2011) muistuttavat, että luottamus opettajaan ja hänen sanoihinsa kasvattaa pedagogista auktoriteettia, jonka avulla opettaja pystyy luomaan turvallisuutta ryhmään. Molemminpuolinen luottamus opettajan ja oppilaiden välillä lisää entisestään turvallisuuden tunnetta ja asioiden sujuvuutta sekä parantaa luokan ilmapiiriä. (Salovaara & Honkonen 2011, 19, 21.)

Opettajana on hyvä tiedostaa oman persoonallisuuden ja opettajan roolinen välinen ero – opettajan roolissa saattaa toimia eri tavalla kuin toimisi omana persoonana. Yksi tärkeimmistä tehtävistä onkin pohtia jatkuvasti, miten opettajana voi kehittyä, miten reagoida haastavissa tilanteissa ja milloin omaa persoonallisuutta voi hyödyntää. (Salovaara & Honkonen 2011, 92–93.) Repo-Kaarento (2007) havainnollistaa hyvin opettajan persoonallisuuden ja opettajan roolin

eron. Opettajan persoonallisuus ja asenne vaikuttavat oppimisilmapiiriin, mutta opettajan rooli astuu voimaan oppimistehtävien sekä ryhmien organisoinnissa ja hallinnassa. (Repo-Kaarento 2007, 61.) Opettajan persoonallisuuden ja opettajan roolin välinen ero on hyvä tiedostaa myös palautteenannossa ja palautteen vastaanottamisessa. Salovaara ja Honkonen (2011) muistuttavat, että myös opettaja saa palautetta oppilailta. Palautteen vastaanottamisessa on huomioitava, että opettajan saama palaute ei kohdistu persoonaan, vaan toimintaan opettajana. Opettajan on kuunneltava oppilaiden mahdollinen kritiikki ja samalla tehtävä päätöksiä, mitkä kritiikit ovat aiheellisia ja mitkä eivät kaipaa muutosta. (Salovaara & Honkonen 2011, 47, 93.) Edistääkseen toimivaa vuorovaikutusilmapiiriä, opettajan on osattava ottaa palaute vastaan. Palautteen mukana tulevat parannusehdotukset ovat tärkeitä, sillä niiden avulla opettaja pystyy kehittämään omaa toimintaansa ja parantamaan myös vuorovaikutusilmapiiriä.

Vaikka oppilaiden luottamus opettajaan on merkityksellistä turvallisen ilmapiirin luomisessa, myös opettajan täytyy uskoa oppilaisiin (Salovaara & Honkonen 2011, 21). Repo-Kaarento (2007) tähdentää, että itseluottamus on yhteydessä tärkeissä ihmissuhteissa syntyneisiin mieli-kuviin itsestä. Myönteiset oppimiskokemukset ja opiskelukavereiden tai opettajan antama tuki kehittävät itsetuntoa – oppilaalla täytyy olla mahdollisuus tuntea itsensä hyväksytyksi ja keskeneneräiseksi. Itseluottamus auttaa opinnoissa onnistumisessa, vahvistaa entisestään positiivisia tunteita onnistumisen hetkillä sekä auttaa vaikeissa tilanteissa sietämään negatiivisia tunteita ja luottamaan itseensä. (Repo-Kaarento 2007, 55.) Osa oppilaista saattaa kokea musiikin itselle vieraaksi esimerkiksi sen vuoksi, että ei harrasta musiikkia. Musiikintunnit saatetaan kokea jännittävinä varsinkin silloin, jos täytyy soittaa itselle uutta soitinta, olla luova tai heittäytyä. On myös mahdollista, että myös musiikkia harrastavat kokevat paineita musiikintunnilla. Oppilaat saattavat luulla, että heiltä oletetaan täydellistä osaamista, vaikka näin ei todellisuudessa ole. Opettajan on pystyttävä viestimään jokaiselle oppilaalle sanallisella- ja sanattomalla viestinnällä luottamusta, jotta jokainen oppilas luottaisi itseensä ja pystyisi tekemään parhaansa musiikintunnilla.

Oppilaiden itseluottamusta käsitellessä osallisuudella on vahva merkitys. Salovaara ja Honkonen (2011) määrittelevät osallisuuden oppilaan mahdollisuudeksi vaikuttaa omaan lähiympäristöön, itseään koskevaan päätösten tekoon ja itseään koskeviin asioihin. Kun oppilaat pääsevät miettimään toimintakeinoja ja toteutustapoja, motivaatio kasvaa ja tulokset paranevat. Tämä vahvistaa omalta osaltaan itseluottamusta, lisää onnistumisen kokemuksia ja uskoa omaan kykyihin. (Salovaara & Honkonen 2011, 69–70.)

Nuorten vahva itsetunto ei ole itsestänselvyys, vaan se voi joskus heikentyä ja ilmetä esimerkiksi itsekriittisyytenä. Vahva itsekriittisyys voi johtaa siihen, että oppilas ei huomaa omaa kehittymistään tai omia vahvuuksiaan. Tällaisessa tilanteessa luokkatoverit tai opettaja voivat positiivisella palautteella auttaa itsetunnon kehittämisessä ja omien vahvuuksien huomioimisessa. (Repo-Kaarento 2007, 41.) Yläkoulun musiikintunneilla nuoret saattavat ajatella, että he eivät osaa musiikintunneilla yhtään mitään. Kyseinen ajatusmaailma perustuu usein siihen, että oppilaiden näkökulmasta musiikintunnit ovat pelkästään soittamista ja laulamista varten. Itsekriittisyyden vähentämiseksi musiikinopettajan on tärkeä opettaa musiikkia monipuolisesti ja saada myös oppilaat ymmärtämään, että musiikillinen osaaminen voi liittyä esimerkiksi musiikin kuunteluun tai musiikkiliikuntaan.

Opettajan ja oppilaan välisen luottamuksen lisäksi toimivan vuorovaikutusilmapiirin edellytyksenä on oppilaiden välinen luottamus. Luottamus luokkatovereihin ja opettajaan syntyy tutustumalla, jonka voi aloittaa esimerkiksi pienryhmissä (Repo-Kaarento 2007, 58; Salovaara & Honkonen 2011, 46–47). Kun oppilaiden välinen luottamus on saavutettu, avoimuus ja rohkeus lisääntyvät sekä omia mielipiteitä ja ajatuksia uskalletaan tuoda esiin. Erilaiset mielipiteet voivat saada aikaan konfliktitilanteita, joiden selvittämisessä opettajan täytyy olla tasapuolinen ja oikeudenmukainen sekä johtaa hyvää ja avointa keskustelua. (Salovaara & Honkonen 2011, 47.) Oppilaiden luottamus lisääntyy, kun he työskentelevät viikkoja, kuukausia ja jopa vuosia yhdessä. Luottamus kulkee vahvasti mukana ryhmän eri kehitysvaiheissa, joita avaan tarkemmin luvussa 4.3.

Musiikintunneilla on erilaisia ryhmiä ja erilaisia oppilaita. Repo-Kaarento (2007) mainitsee, että yksittäisillä oppilailla voi olla vaikutusta luokan ilmapiiriin. Esimerkiksi avoimet ja sosiaaliset oppilaat saavat myös ujommat oppilaat osallistumaan vuorovaikutustilanteisiin, ja vastaavasti kriittiset oppilaat voivat saada toisista varautuneempia. Haasteita oppilaiden väliseen luottamukseen luo se, että turvallinen ilmapiiri ei ole yksiselitteinen ja opiskelijoiden odotukset turvallisesta oppimisympäristöstä ovat kovin erilaisia. (Repo-Kaarento 2007, 58–59.) Vuorovaikutusilmapiirin kannalta vaativaa on opettajan puuttuminen kriittisten oppilaiden toimintaan ilman, että puuttuu oppilaan persoonallisuuteen. Jokainen saa olla oma itsensä, mutta samat säännöt vuorovaikutustilanteissa koskevat jokaista oppilasta ja myös opettajaa. Oppilaiden erilaiset kokemukset turvallisesta oppimisympäristöstä voivat näkyä musiikintunnilla esimerkiksi siten, että osa oppilaista kaipaa paljon kannustamista ja kehumista – toiset kaipaavat sitä sekä

opettajalta että luokkatovereilta, kun taas toisille riittää pelkästään opettajan tai luokkatoverien positiivinen palaute.

Oppilaiden välinen luottamus ei kuitenkaan aina ole ideaalia, sillä esimerkiksi kilpailu opiskelijoiden välillä voi hankaloittaa oppilaiden välistä luottamusta. Tällaisissa tilanteissa opettajan on mahdollisuus puuttua tilanteeseen ja parantaa luottamusta antamalla esimerkiksi tehtäviä, joissa tarvitaan yhteistyötä ja jokaisen panosta. (Repo-Kaarento 2007, 61.) Yläkoulun musiikintunnilla ryhmätyötilanteita voivat olla esimerkiksi yhdessä soittaminen, johon opettaja vaatii tiettyjen soittimien soittamista: valmista kappaletta ei synny ilman, että jokainen osallistuu. Toinen luottamusta parantava tehtävä musiikintunnilla voi olla esimerkiksi sellainen, jossa opettaja opettaa puolet ryhmästä soittamaan kitaralla tietyn kappaleen ja puolet ryhmästä oppii kappaleen rumpukompin. Seuraavalla tunnilla oppilaiden täytyy opettaa pariaan soittamaan omaa soitinta, joka vahvistaa yhteistyötä ja luottamusta. Salovaara ja Honkonen (2011) tiivistävät, että opettajan täytyy toimia nuorten kanssa siten, että heidän luottamuksensa toisiaan kohtaan lisääntyy ja jokainen uskaltaa olla ryhmässä oma itsensä. Kun oppilaiden itseluottamus kasvaa, luovuus, yhdessä toimiminen ja luokkatoverien tukeminen ovat mahdollisia. (Salovaara & Honkonen 2011, 18.)

4.3 Ryhmätoiminnan vaiheet, tunteet ja positiiviset oppimiskokemukset turvallisen ilmapiirin mahdollistajina

Salovaara ja Honkonen (2011) painottavat oppituntien turvallista ilmapiiriä. Turvallisen ilmapiirin yksi avaintekijöistä on se, että opettaja luo luokkaan avoimen ja hyväksyvän tunneilmapiirin, jossa osoitetaan kiinnostusta ja välittämistä. (Salovaara & Honkonen 2011, 18, 24.) Repo-Kaarento (2007, 59) kuitenkin muistuttaa, että turvallista ilmapiiriä luodessa on huomioitava oppilaiden erilaiset käsitykset turvallisesta oppimisympäristöstä. Osa oppilaista uskaltaa nopeammin toimia ryhmässä uusien ihmisten kanssa, kun taas toiset tarvitsevat luottamuksen syntymiseen enemmän aikaa – ammattitaitoinen opettaja pystyy huomioimaan erilaiset oppilaat. Myös musiikintunnilla vaaditaan opettajan sekä oppilaiden kärsivällisyyttä turvallisen ilmapiirin luomisessa.

Ennen kuin turvallisen ilmapiirin muodostuminen on mahdollista, oppilaiden täytyy ryhmäytyä ja tutustua toisiinsa. Usein tutustuminen tapahtuu lukukauden alussa, joten opettajana on tärkeää panostaa ryhmäytymiseen. (Salovaara & Honkonen 2011, 24.) Yläkoulussa oppilaille

voidaan järjestää ryhmäytymistä luokanohjaajan tunneilla, mutta ryhmäytymistä voidaan harjoitella myös eri aineiden oppitunneilla. Ensinnäkin musiikinluokka on oppimisympäristönä erityinen ja poikkeaa tavallisesta luokasta, jossa istutaan pöydän ääressä, kirjoitetaan muistiinpanoja ja tehdään tehtäviä. Musiikintunnit ovat usein erilaisia, eikä oppilailla ole aina tarkkaa tietoa tunnin sisällöstä ennen tunnin alkua. Kun musiikintunnilla tehdään riittävästi ryhmäytymisharjoituksia ja oppilaat tuntevat toisensa, luovien ryhmätöiden teko ja esiintyminen jännittävät lukuvuoden edetessä vähemmän.

Ryhmäytymisen jälkeen yksi merkittävimmistä tapahtumista ryhmätoiminnassa ovat ensimmäisten konfliktitilanteiden selvittäminen, sillä turvalliseen ilmapiiriin kuuluvat myös negatiiviset tunteet. Hankalissa tilanteissa on erittäin tärkeää selvittää yhdessä, miten tilanteesta selvitään ja miten jatketaan eteenpäin. (Salovaara & Honkonen 2011, 25.) Musiikintunnilla konfliktitilanne voi esimerkiksi olla erimielisyys kappaleen soittotavasta ja siitä aiheutuneet negatiivissävyiset keskustelut oppilaiden välillä. Musiikinopettajan rooli tilanteen selvittäjänä on saada oppilaat hyväksymään erilaiset mielipiteet ja ohjata kompromissin tekemiseen. Kun konfliktitilanne ei jää vaivaamaan, tulevaisuudessa omia mielipiteitä uskalletaan edelleen ilmaista ja samalla pystytään myös kuuntelemaan luokkakaverin näkemyksiä.

Ryhmätoimintaa ja turvallista ilmapiiriä täytyy kehittää ja ylläpitää koko lukuvuoden aikana. Ensimmäisten ristiriitojen jälkeen siirrytään ryhmän vakiintumisen- ja kypsän toiminnan vaiheeseen, joissa vuorovaikutus on avointa sekä toisia kunnioittavaa, ryhmän jäsenet luottavat toisiinsa ja erilaisuus nähdään voimavarana. (Salovaara & Honkonen 2011, 25, 48.) Opettaja ohjaa turvallisen ilmapiiriin rakentumista, kehittämistä ja ylläpitämistä. On hyvä muistaa, että turvallinen ilmapiiri säilyy myös lukukauden loppumisen jälkeen. Oppilaat saattavat jatkaa eri suuntiin, joten positiivisen palautteen ja kehujen antaminen ovat tärkeitä (Salovaara & Honkonen 2011, 25). Jokaisella on tämän jälkeen oma ajatuksensa siitä, millainen on turvallinen ilmapiiri ja miten sitä pystyy itse ylläpitämään sekä kehittämään.

Ryhmätoiminnan vaiheiden rinnalla turvalliseen ilmapiiriin vaikuttavat tunteet ja kokemukset. Repo-Kaarento (2007) korostaa, että oppimistilanteissa oppiminen on tiedollisuuden ja taidollisuuden lisäksi myös emotionaalista. Emotionaalisuus liittyy erityisesti ajatukseen ja tunteeseen siitä, että hyvässä oppimisympäristössä erilaiset tunteet ovat sallittuja. Oppimistilanne sisältää sekä positiivisia että negatiivisia tunteita – aikaisemmilla oppimiskokemuksilla on suuri merkitys, kun oppilas havainnoi ja tulkitsee uutta tilannetta. Parhaimmillaan oppiminen lisää

positiivisia tunteita, joita koetaan yksin ja yhdessä luokkakavereiden kanssa. (Repo-Kaarento 2007, 52.) Hyvä vuorovaikutus mahdollistaa tunteiden näyttämisen ja tunteista puhumisen. Musiikinopettaja voi esimerkiksi kysyä oppilailtaan, millaisia tunteita ja ajatuksia aihe tai oppimistilanne heissä herätti. Kun tunteista pystytään keskustelemaan, musiikinopettaja pystyy kartoittamaan, mitkä tilanteet musiikintunnilla saavat aikaan positiivisia tunteita ja mitkä negatiivisia tunteita.

Repo-Kaarento (2007) painottaa, että kielteisistä tunteista opettajan on hyvä tunnistaa erityisesti kateus, kilpailu ja viha toisia oppilaita kohtaan. Jos luokassa vallitsee kilpailullinen asetelma, se voi aiheuttaa kateellisuutta, virheille nauramista ja väheksyntää sekä heikentää itsetuntoa. (Repo-Kaarento 2007, 53.) Jos joku oppilas nauraa selkeästi pilkkaavaan sävyyn toiselle, musiikinopettajan on puututtava tilanteeseen välittömästi. Joskus kuitenkin opettajan näkökulmasta nauramiseen puuttuminen voi olla haastavaa. Opettaja ei aina tiedä, kuuluuko nauraminen nuorten tyyliin ja kokevatko he sen hauskaksi. On myös mahdollista, että oppilas saattaa loukkaantua kaverin naurahtamisesta, vaikka tämän tarkoitus ei ollut pilkata.

Positiiviset oppimiskokemukset kuuluvat myös osaksi turvallista ilmapiiriä. Varila (1999) painottaa, että oppimistilanteessa kannustava ja onnistumisia tukeva ilmapiiri saa oppilaissa aikaan positiivisia tunteita ja lisää energiaa, kun vastaavasti kielteiset tunteet vähentävät sitä. Opettajana on mahdollisuus kiinnittää huomiota siihen, millä osa-alueilla oppilas on onnistunut ja kehittynyt. (Varila 1999, viitattu lähteessä Repo-Kaarento 2007, 53.) Repo-Kaarento (2007) kuitenkin muistuttaa, että pelkkien onnistumisten huomioiminen ei auta oppilaita kehittämään itseään, joten opettajan tehtävään kuuluu myös tarttua virheisiin ja epäonnistumisiin. Opettaja voi luoda oppimistilanteeseen ajatuksen siitä, että virheet ja epäonnistumiset kuuluvat osaksi oppimista. Niiden avulla on mahdollisuus kehittyä ja miettiä, mitä ne ovat opettaneet ja miten tilanteesta jatketaan eteenpäin. Kun luokan ilmapiirissä kaikki oppimisen ja opiskelun herättämät tunteet ovat sallittuja, opiskelusta tulee mielekkäämpää ja rennompaa. (Repo-Kaarento 2007, 53.) Tärkeintä vuorovaikutusilmapiirin kannalta epäonnistumisissa onkin se, millä keinoilla opettaja keskustelee niistä oppilaan kanssa. Kaikki musiikintunnilla opeteltavat osa-alueet eivät tunnu mieluisilta, oppiminen voi tuntua haastavalta tai joskus koetaan epäonnistumisina. Kyseisissä tilanteissa musiikinopettajan luoma avoin ilmapiiri viestii oppilaille, että myös negatiiviset tunteet ovat joskus sallittuja.

4.4 Vuorovaikutustaidot

Vuorovaikutustaitoja pidetään usein itsestäänselvyytenä ja niiden ajatellaan kehittyvän itsestään. Koulussa hyvät vuorovaikutustaidot ovat kuitenkin osana päivittäisiä opiskelu- ja oppimistilanteita, minkä vuoksi niitä on syytä opettaa ja oppia. (Salovaara & Honkonen 2011, 87.) Myös vuorovaikutustaitojen liittymistä toimivaan vuorovaikutusilmapiiriin voidaan pitää itsestäänselvyytenä – keskeistä onkin miettiä, millainen vuorovaikutus musiikintunneilla on hyvää ja miten musiikinopettaja voi kehittää koko ryhmän vuorovaikutustaitoja.

Musiikinopettajan kompetenssi on vahvasti yhteydessä ryhmän vuorovaikutustaitojen kehittämiseen. Salovaara ja Honkonen (2011, 83) muistuttavat, että opettajan riittävä tuntemus omista tunne- ja vuorovaikutustaidoista sekä niiden kehittämisestä auttaa tukemaan oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Myös Salon (2009) näkemys tukee Salovaaran ja Honkonen (2011) ajatuksia. Opettaja määrittelee luokassa käyttäytymisen rajat ja erityisesti konfliktitilanteissa tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen auttaa oppilaita ratkaisemaan ongelmat tulevaisuudessa asiallisella tavalla. (Salo 2009, 124.)

Millaista sitten on hyvä vuorovaikutus musiikintunnilla? Salovaara ja Honkonen (2011) toteavat, että opettaja on vastuussa luokan vuorovaikutuksesta ja opettajuuden yksi tärkeimmistä taidoista ovat ihmissuhdetaidot. Merkityksellistä nuorten kanssa toimimisessa ovat aito läsnäolo, kannustaminen ja tuki vaikeissa tilanteissa. (Salovaara & Honkonen 2011, 90–93.) Myös Kauppila (2005) tukee samoja näkökulmia painottamalla, että hyvä sosiaalinen vuorovaikutus on tehokasta ja se pyrkii saavuttamaan päämäärät sekä säilyttämään yhteistyösuhteet. Hyvään vuorovaikutukseen kuuluu myös positiivinen sosiaalinen kontakti sekä keskinäinen luottamus ihmisten välillä. (Kauppila 2005, 70.)

Usein hyvään vuorovaikutukseen liitetään myös avoimuus ja rehellisyys, jotka lisäävät luottamusta yksilöiden välille. On kuitenkin syytä pohtia, kuinka avointa ja rehellistä vuorovaikutus voi olla. (Kauppila 2005, 72.) Musiikintunnilla esimerkkitilanne voi olla sellainen, jossa rumpujen soittaja ei pysty soittamaan yhteisessä rytmissä. Jos rumpali soittaa omasta mielestään hyvin, täytyykö opettajan ja luokkatovereiden olla rehellisiä. Toisaalta jos rumpalille ei koskaan anneta rehellistä palautetta, hän ei voi kehittyä ja parantaa soittoaan. Ehkä avoimuuden ja rehellisyyden kohdalla on ennemminkin mietittävä, miten palautetta antaa.

4.5 Vuorovaikutusilmapiiri erilaisissa oppimistilanteissa

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2014) painotetaan, että musiikillisten tietojen ja taitojen oppiminen on monipuolista. Peruskoulun vuosiluokilla 7–9 musiikkia opiskellaan laulaen, soittaen, kuunnellen, liikkuen, improvisoiden, säveltäen sekä taiteidenvälistä työskentelyä ja teknologiaa hyödyntäen. (POPS 2014, 423.) Niin kuin monessa muussakin oppiaineessa myös musiikin opiskelussa hyödynnetään paljon yhdessä oppimista ja ryhmässä työskentelyä. Ryhmässä työskentelyssä korostuu luokan vuorovaikutusilmapiiri, jolloin musiikinopettajan on mietittävä ryhmätöihin liittyviä vuorovaikutuksellisia edellytyksiä. Salovaara ja Honkonen (2011) korostavat, että ryhmätöiden tekemisen edellytyksenä on sosiaalisten taitojen opetteleminen, tarpeeksi pienet ryhmät ja turvallinen ilmapiiri. Kun riittävän yksinkertaiset ryhmätyömallit ja oppimistavoitteisiin sopivat tehtävät liitetään osaksi ryhmätöiden tekemistä riittävän usein, sosiaaliset taidot ja turvallinen ilmapiiri saavat mahdollisuuden kehittyä ja pysyä osana musiikintunteja. (Salovaara & Honkonen 2011, 141.) Ryhmässä työskentelemiseen liittyvät periaatteet ovat tärkeitä yleisellä tasolla, mutta myös kohdennettuna tiettyjen musiikillisten osa-alueiden oppimiseen. Esimerkiksi bändisoitossa vastaan tulee erilaisia vuorovaikutustilanteita kuin laulamissa, ja musiikkiliikunta saattaa tuntua jännittävämmältä verrattuna kitarasoolon soittamiseen.

Seuraavaksi käsittelemme, millä keinoilla musiikinopettaja voi parantaa luokan vuorovaikutusilmapiiriä erilaisissa oppimistilanteissa musiikintunnilla. Olen joutunut rajaamaan aiheitani ja päättänyt käsittelemään yhteismusisointia ja laulamista, sillä ne ovat varmasti yleisimmät oppimistilanteet musiikintunnilla, minkä vuoksi niiden käsitteleminen on aiheellista. On kuitenkin hyvä muistaa, että musiikintunneilla käytetään monia muitakin oppimismuotoja. Esimerkiksi musiikkiliikunta on yksi uusimmista aluevaltauksista, jossa yhtä lailla turvallista ilmapiiriä ja opettajan keinoja tarvitaan toimivan vuorovaikutusilmapiirin mahdollistamiseksi. Vaikka useat oppimistilanteet jäävätkin käsittelemättä aiheen rajauksen vuoksi, kaikissa oppimistilanteissa musiikinopettajan on hyvä muistaa samat tekijät. Turvallinen ilmapiiri, opettajan heittäytyminen ja oppilaiden mahdollisuus kieltäytyä epämiellyttävässä tilanteesta tukevat toimivaa vuorovaikutusilmapiiriä sekä mahdollistavat positiivisten oppimiskokemusten syntymisen.

4.5.1 Opettajan keinot vuorovaikutusilmapiirin parantamiseksi yhteismusisoinnissa ja laulamissa

Yhteismusisointi liitetään varmasti kaikista helpoiten vuorovaikutusilmapiiriin, sillä pelkkänä terminä se viittaa yhdessä tekemiseen. Yhteismusisointia voi olla esimerkiksi soittaminen, laulaminen tai jokin muu musiikillinen toiminta yhdessä. Usein musiikintunnilla yhdessä soittamiseen tai laulamiseen liittyy jokin yhteinen tehtävä tai tavoite. Tavoite voi olla esimerkiksi harjoitella kappaletta esitettäväksi koulun juhlassa tai opetella soittamaan kappaletta sujuvasti yhdessä. Yhteisen päämäärän saavuttamiseksi tarvitaan vuorovaikutustaitoja, jolloin toimiva vuorovaikutusilmapiiri auttaa tavoitteen saavuttamisessa.

Musiikintunnilla laulaminen on varmasti yksi puhutuimmista oppimiskokemuksista. Monet muistelevat usein peruskoulussa pidettyjä laulukokeita, jotka ovat tuntuneet jännittävimmiltä tai epämiellyttävimmiltä kokemuksilta. Myös omasta laulusta saatu palaute luokkatovereilta tai opettajalta on varmasti jäänyt monen mieleen. Nykyään laulukokeista on kuitenkin siirrytty eteenpäin ja musiikintunnilla pyritään lähestymään laulua turvallisen ilmapiirin kautta. Ketään ei pakoteta laulamaan yksin luokan edessä, vaan ennemminkin rohkaistaan käyttämään omaa ääntä ja mahdollistetaan laulaminen esimerkiksi yhdessä kaverin tai pienryhmän kanssa. Paalanen (2020) toteaa, että oppilaan on vaikea heittäytyä laulamaan, jos laulaminen tuntuu itselle vieraalta. Laulaminen tuntuu epämiellyttävältä erityisesti silloin, jos luokassa on paljon itselle tuntemattomia ihmisiä. (Paalanen 2020, 130–131.) Tämän vuoksi tutustuminen ryhmään, avoin ja turvallinen ilmapiiri sekä oppilaan ehdoilla eteneminen ovat merkityksellisiä myös laulamisen harjoittelemisessa.

Pohdin yhteismusisointitilanteisiin ja laulamiseen liittyvää vuorovaikutusilmapiiriä Paalasan (2020) tutkimuksen ja Taarin (2020) pro gradu tutkielman avulla. Paalanen (2020) tutki luokahuonevuorovaikutusta lukion musiikintunnilla. Artikkelin keskittyy yhteen musiikintuntiin, jonka teemana on laulun harjoittelu. (Paalanen 2020, 114, 123–124, 130.) Taari (2020) tutki pro gradu -tutkielmassaan opettajien näkökulmia ja havaintoja vuorovaikutuksen ohjauksesta yhteismusisoinnissa. Tutkielma on toteutettu haastattelemalla kolmea opettajaa, joista kahdella on luokanopettajan sekä aineenopettajan pätevyys ja yhdellä luokanopettajan pätevyys sekä musiikin erikoistumisopinnot – lisäksi tutkielmaan sisältyy haastateltavien musiikintuntien observointi. (Taari 2020, 25–26, 31.) Molemmista tutkimuksista saadut tulokset (Paalanen 2020; Taari 2020) tukevat toisiaan, sillä laulaminen voi olla yhteismusisointia. Vaikka Paalasan (2020) tutkimus keskittyy lukion ensimmäisen vuoden opiskelijoihin ja Taarin (2020)

haastateltavat ovat työskennelleet pääosin alakoulussa, sovellan tuloksia ja vuorovaikutusilma-
piiriä kehittäviä malleja myös yläkoulun musiikintunneille, sillä ikäero oppilailla ei ole mer-
kittävän suuri.

Taarin (2020) tutkielmassa yhteismusisointitilanteisiin liittyvästä vuorovaikutuksesta jokainen
haastateltava mainitsi samat teemat: turvallisuuden, yhteisöllisyyden, kannustuksen ja rohkai-
sua sekä hyvän fiiliksen ja rentouden. Vuorovaikutus yhteismusisointitilanteissa koetaan posi-
tiivisena, johon halutaan pyrkiä. (Taari 2020, 38.) Paalasen (2020, 114, 123–124, 130) tutki-
muksessa opettaja voi vahvan kehollisuuden, kannustamisen, metaforien, tyylyttelyn ja huumo-
rin käytön avulla lisätä oppilaiden rohkeutta laulaa ja murtaa jännittyneisyyttä – keinot ovat
multimodaalisia eli opettaja käyttää oman äänensä lisäksi myös liikkeitä ja tunneilmaisua.

Kun Paalasen (2020) tutkimuksessa musiikinopettaja opettaa korkean kohdan laulamista, hän
käyttää ensimmäisenä opetuskeinona sanaa ”*rokkiasenne*”. Tämän yhteydessä hän kohottaa
nyrkkiään, kallistaa päätään ja tummentaa ääntään. (Paalanen 2020, 119.) Kyseinen keino voi
auttaa musiikintuntien vuorovaikutusilmapiirissä ja poistaa oppilaiden jännittyneisyyttä. Kun
opettaja laulaa rohkeasti ja heittäytyy, se voi saada myös oppilaat rentoutumaan. Samaa ajatus-
maailmaa voidaan soveltaa myös soittamisessa.

Paalasen (2020) tutkimuksessa opettaja ottaa apukeinokseen tunneilmaisun, jonka yhteydessä
hän käyttää sanaa ”*sydäntä raastava*”. Erityisesti vaikeissa kohdissa tunteiden yhdistäminen
tekstiin voi helpottaa laulamista. Myös metaforien käyttö voi auttaa oppilaita ymmärtämään,
millaista tyyliä opettaja kyseiseen kappaleeseen haluaa. Metaforiin voi liittää myös huumorin
ja esimerkiksi tässä tutkimuksessa opettaja pyytää oppilailta: ”*Ajattele olevasi tiikeri*”. (Paa-
lanen 2020, 120, 122.) Usein erityisesti yläkouluikäisiä täytyy muistuttaa siitä, että kaikki ei
ole niin vakavaa. Joskus saa ja pitääkin heittäytyä sekä suhtautua tilanteisiin huumorin avulla.
Yksi Taarin (2020) haastateltavista opettajista painottaakin, että oppilasta pitää rohkaista soit-
tamaan ennemmin kovaa ja väärin kuin hiljaa ja oikein. Rentoutta oppitunneille tuo oppilaiden
tietoisuus siitä, että opettajakin voi soittaa väärin, eikä se haittaa. (Taari 2020, 39.)

Kun Paalasen (2020) tutkimuksessa opettaja on erilaisten metaforien avulla ohjeistanut luokkaa,
koko kappaletta aletaan laulamaan yhdessä: opettaja käyttää esimerkiksi sanoja ”*kokeillaan*”
ja ”*katotaan*”. Yhdessä laulaminen keskeytyy opettajan huutamaan kehuun ”*loistavaa*”. Kehu
saa monen oppilaan hymyilemään ja katsekontaktiin toisten kanssa – myös luokan

hiljaisemmat oppilaat hymyilevät. (Paalanen 2020, 127, 129.) Rennoilta kuulostavat ohjeistukset voivat poistaa luokan ilmapiiristä jännitystä. Vaikka tarkoituksena on soittaa tai laulaa kapale alusta loppuun, sen ei tarvitse olla esityskuntoinen ja virheiden tekeminen ei haittaa. Usein myös matala kynnyks soittamiselle tai laulamiseksi voi parantaa oppilaiden tunnetta ja helpottaa kokeilemaan musisointia. Myös Taarin (2020, 42) haastateltava korostaa, että opettajan ja oppilaan välisessä vuorovaikutuksessa yksi tärkeimmistä tehtävistä on kannustaminen. Positiivinen palaute soittamisen tai laulamisen jälkeen vaikuttaa myös tuleviin oppimistilanteisiin. Oppilaille jää hyvä tunne omasta osaamisestaan, joka voi esimerkiksi lisätä motivaatiota soittaa seuraavalla tunnilla uudestaan tai laulaa bändisoiton yhteydessä jopa solistina.

4.6 Palaute ja arviointi

Oppilas tarvitsee musiikin opetuksessa realistista ja kannustavaa palautetta perusopetuksen vuosiluokilla 7–9. Erityisesti luovaan tuottamiseen ja musiikkiteknologiaan liittyvissä kokonaisuuksissa palautteen antaminen on tärkeää. (POPS 2014, 424.) Toimivan vuorovaikutusilmapiirin näkökulmasta palautteen antamisessa ja arvioinnissa musiikinopettajan täytyy keskittyä erityisesti siihen, miten palautetta annetaan.

Opettajan on tärkeä tiedostaa, että arvioinnissa ei keskitytä pelkästään opittavaan aiheeseen. Repo-Kaarento (2007) muistuttaa, että opettaja arvioi opittavan aiheen sisällön lisäksi myös opiskelutaitoja sekä opiskelutaitoja ryhmässä. Oppilaat keskittyvät itsearviointiin usein arvioimaan pelkästään, kuinka hyviä he ovat opiskeltavassa aiheessa. Opettajan on muistutettava oppilaitaan erilaisen osaamisen merkityksestä sekä ohjata oppilaita arvioimaan myös oppimista ja opiskelutaitojaan. (Repo-Kaarento 2007, 40–41.) Musiikin arvioinnissa ei siis keskitytä pelkästään esimerkiksi soitto- ja laulutaitoihin, vaan myös yhdessä soittaminen, ryhmätyötaidot ja henkilökohtainen kehitys ovat myös arvioitavia teemoja. Kun musiikinopettaja antaa palautetta muistakin osa-alueista kuin musiikillisesta osaamisesta, monipuolisempi arviointitapa siirtyy myös itsearviointiin ja vertaisarviointiin.

On kyse sitten lapsista, nuorista tai aikuisista arviointitilanteet ja palautteen saaminen jäävät usein helposti mieleen. Yläkouluikäiset ovat murrosikäisiä, joten heidän kohdallaan palautteen antoon ja arviointiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Opettajalla on iso vastuu – hän voi palautteellaan jättää elinikäiset arvet nuoreen tai vaihtoehtoisesti kasvattaa nuoren itseluottamusta. Palautteenannossa opettaja on kuin peili, jonka kautta oppilas voi parhaimmassa

tapauksessa nähdä omat mahdollisuutensa, vahvuutensa ja kehittämiskohteensa (Salovaara & Honkonen 2011, 91). Hyvä arviointi ja palaute ei tarkoita pelkästään keskittymistä onnistumisiin ja kehuihin, vaan myös rakentavaa palautetta on osattava antaa. Kun opettaja kertoo oppilaalle mahdollisista kehittämiskohteista, hänen on hyvä pitää mielessään, että palautteenannossa ja arvioinnissa kehuja ei voi koskaan antaa liikaa (Salovaara & Honkonen 2011, 92). Kun oppilaat saavat tarpeeksi positiivista palautetta, he pystyvät paremmin vastaanottamaan myös opettajan antamat kehitysideat. Arvioinnin kivijalkana on toimiva ja hyvä vuorovaikutusilmapiiri. Kun vuorovaikutusilmapiiri on turvallinen, palautekeskustelua ei tarvitse pelätä edes epäonnistumisen jälkeen.

5 POHDINTA

Musiikinopettajan mahdollisuudet toimivan vuorovaikutusilmapiirin luojana, kehittäjänä ja ylläpitäjänä kiteytyvät Salovaaran ja Honkosen (2011) toteamukseen: opettajan ensisijainen tehtävä on olla ihminen ja vasta sen jälkeen pedagogi. Turvallisuus rakentuu pienistä asioista ja opettajan persoonallisuus sekä inhimillisyys näyttäytyvät oppilaille esimerkiksi käytävällä tervehtimisessä. (Salovaara & Honkonen 2011, 21–22.) Kun musiikinopettaja välittää omaa positiivisuuttaan ja saa luotua oppituntien vuorovaikutusilmapiiristä turvallisen, musiikintunneille on mukava ja helppo mennä – etukäteen ei tarvitse jännittää liikaa soittamista ja laulamista, heittäytymistä, vastaamista kysymyksiin tai epäonnistumasta. Toisaalta sopiva jännitys saattaa joillakin oppilailla lisätä motivaatiota ja parantaa suoritusta. Esiintymisjännitystä ei olekaan tarkoitus kitkeä kokonaan pois, vaan saada oppilaat löytämään keinoja tilanteista selviämiseen yksin ja yhdessä ryhmänä.

Luokan turvallisuus vaikuttaa oppialisiin myös tulevaisuudessa myöhemmissä elämäntilanteissa ja turvattomuuden hetkissä, sillä kokemukset jäävät tunnemuistiin (Salovaara & Honkonen 2011, 21). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2014, 422) yksi musiikin opetuksen tavoitteista on luoda pohjaa musiikin elinikäiselle harrastamiselle. Jos musiikintunnit jättävät oppilaaseen positiivisia tunteita, he saattavat innostua musisoinnista myös koulun ulkopuolella. Vastaavasti huonosti annettu palaute ja turvattomuus musiikintunnilla saattavat aiheuttaa epävarmuutta omasta osaamisesta, eikä musiikkia haluta tulevaisuudessa harrastaa. Negatiivinen tunne saattaa säilyä pitkälle aikuisuuteen – jotkut muistavat pitkään peruskoulun jälkeenkin opettajan tai luokkatoverin negatiiviset kommentit omasta musiikillisesta osaamisesta. Cohen ym. (2009) korostavat, että kestävä ja myönteinen ilmapiiri koulussa edistää nuorten kehitystä ja oppimista sekä tukee sosiaalisesti, emotionaalisesti ja fyysisesti. Myönteinen ilmapiiri koulussa on myös positiivinen vaikuttaja tulevaisuudessa, kun ihmiset elävät osana demokraattista yhteiskuntaa. (Cohen ym. 2009, 182.) Koulussa, kotona, harrastuksissa, työpaikoilla ja monessa muussa yhteisössä elämme ja toimimme yhdessä muiden kanssa.

Opettajan näkökulmasta on syytä huomioida käytettävissä olevat resurssit. Vaikka musiikintunnilla toimivan vuorovaikutusilmapiirin luominen on erittäin tärkeää, tunneilla täytyy myös keskittyä aiheeseen. Kuinka paljon opettaja pystyy käyttämään tunnista aikaa vuorovaikutusilmapiirin kehittämiseen ja ylläpitämiseen esimerkiksi erilaisten ryhmäytymistehtävien avulla? Toisaalta toimiva vuorovaikutusilmapiiri kuuluu osaksi oppimistilanteita. Opettajan

panostaminen toimivaan vuorovaikutusilmapiiriin kannattakin tehdä jo lukuvuoden alussa – jos hyvän ilmapiirin pystyy luomaan jo lukuvuoden alussa, sen kehittäminen ja ylläpitäminen saattavat sujua helpommin koko lukuvuoden aikana.

Tässä tutkielmassa keskityin pohtimaan musiikintuntien vuorovaikutusilmapiiriä opettajan näkökulmasta, mutta samaa aihetta on erittäin tärkeä tutkia myös oppilaiden näkökulmasta. Oppilaiden näkökulmasta voidaan esimerkiksi pohtia, millaisia kokemuksia oppilaille on musiikintuntien vuorovaikutusilmapiiristä tai mitkä opettajan keinot tuntuvat oppilaiden näkökulmasta toimivilta vuorovaikutusilmapiirin parantamiseksi ja ylläpitämiseksi. Lisäksi viime vuosina pandemiatilanteen vuoksi kaikissa oppilaitoksissa, myös peruskoulussa, on jouduttu toteuttamaan opetusta kokonaan etänä tai erilaisten hybridimallien avulla. Etäopetuksen vaikutus vuorovaikutusilmapiiriin on hyvä näkökulma tähän tutkielmaan, mutta aiheen rajauksen vuoksi jouduin jättämään sen kokonaan käsittelemättä. Etä- ja hybridiopetuksen vaikutus vuorovaikutusilmapiiriin onkin yksi mahdollisuus tutkia aihetta lisää tulevaisuudessa.

LÄHTEET

- Cohen, J., McCabe, E. M., Michelli, N. M., & Pickeral, T. (2009). School climate: Research, policy, practice, and teacher education. *Teachers college record*, 111(1), 180–213. Haettu 2.2.2023 osoitteesta https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/016146810911100108?casa_token=5kmhuM4pLrkAAAAA:n6JWf2djZmBVrNR77Skknva5K01U6_pKEIYNesi-FEfMno6rU81JViiTXRjSQYUgpIZjwxCOv7ba_gQ
- Fredrikson, M. (2009). Musiikkikasvatusta Oulun yliopistossa. Teoksessa J. Louhivuori, P. Paananen & L. Väkevä (toim.). *Musiikkikasvatus: näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*, (s.451–457).
- Kauppila, R. A. (2005). *Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot: Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille*. PS-kustannus.
- Kosonen, E. (2009). Musiikkikasvatusta Jyväskylän yliopistossa. Teoksessa J. Louhivuori, P. Paananen & L. Väkevä (toim.), *Musiikkikasvatus: näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen* (s.439–449).
- Kounin, J. S. (1977). *Discipline and group management in classrooms*. (Repr.). New York: Huntington.
- Louhivuori, J., Paananen, P., Väkevä, L., Rautiainen, K., Myllykoski, M., Toivanen, P., . . . Laakso, I. (2009). *Musiikkikasvatus: Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Suomen musiikkikasvatusseura - FiSME r.y.
- Niemistö, R. (2007). *Ryhmän luovuus ja kehitysehdot*. Helsinki: Palmenia.
- Paalanen, J. (2020). Luokkahuonevuorovaikutusta ja kehollista taidekasvatusta lukion musiikintunnilla. *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia*, 2020(12), 108–138. Haettu 8.11.2022 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/322550>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. (POPS). Helsinki: Opetushallitus. Heettu 14.11.2022 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Salo, P. (2009). Opettaja pedagogisena johtajana. Teoksessa T. Saloviita (toim.), *Meidän koulu: Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen* (s.111–128). PS-kustannus.
- Salovaara, R., & Honkonen, T. (2011). *Rakenna hyvä luokkahenki*. PS-kustannus.
- Saloviita, T., Lehti, S., Reinikainen, E., Sigfrids, A., Salo, P., Hamarus, P., . . . Leino, S. (2009). *Meidän koulu: Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen*. PS-kustannus.
- Stolp, E., Moate, J., Saarikallio, S., Pakarinen, E., & Lerkkanen, M. K. (2022). Students' experiences of their agency in whole-class playing. *International Journal of Music Education*, 02557614221130419. Haettu 27.1.2023 osoitteesta <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/02557614221130419>

Taari, J. (2020). Opettajien näkökulmia ja havaintoja vuorovaikutuksen ohjaamisesta musiikintuntien yhteissoittotilanteissa. Jyväskylän yliopisto. Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Pro gradu.

Repo-Kaarento, S. (2007). *Innostu ryhmästä: Miten ohjata oppivaa yhteisöä*. Helsinki: Kansanvalistusseura.